

Daniel Östlund, fil dr, Lektor i pedagogik, inriktning specialpedagogik, Högskolan Kristianstad VIA University College

Elevassistenter: En möjlighet eller ett hinder för elevers inklu- dering och delaktighet

Daniel Östlund

I Sverige genomfördes mellan åren 2012-2015 ett treårigt FoU-program kallat "Inkluderande lärmiljöer". I projektet deltog professor Susan Tetler som vetenskaplig ledare för ett forskarteam som tillsammans med 31 deltagande grundskolor i tolv kommuner genomförde flera delstudier. I forskningsprogrammet följdes främst skolutvecklingsprocesser med utgångspunkt i det övergripande temat "Inkluderande lärmiljöer" på tre olika nivåer. (i) på kommunal nivå tillsammans med kommunernas förvaltningschefer och inkluderingskoordinatorer (ii) på skolledningsnivå med fokus på inkluderande ledarskap tillsammans med skolornas rektorer, och (iii) skolnivå, i skolornas lärmiljöer, tillsammans med elever, lärare, specialpedagoger/speciallärare, fritidspedagoger, elevhälsan och elevassistenter. Resultaten från FoU-programmet pekar på betydelsen av att utveckla skolorganisationer som är mer flexibla, att de professionella ges möjlighet till kompetensutveckling och att de samarbetar med varandra. I slutrapporten från projektet *Från idé till praxis – vägar till inkluderande lärmiljöer i 12 kommuner* (Tetler, et al. 2015) sammanfattas resultaten:

Den goda lärmiljön blev i samtalen med kollegerna en miljö där alla elever ges möjlighet till stimulans och lärande utifrån sina förutsättningar. Idén om läraren som en i ett team, där erfarenhets- och kunskapsutbyte får en framträdande roll, har i projektet kopplats samman med frågan om hur elevers delaktighet och lärande kan stimuleras. Utöver att lärarnas kompetens, samarbete och engagemang satts i fokus, betonas även en mer flexibel håll-

ning till grupper och gruppstorlekar som en framgångsfaktor, främst genom att de mindre permanenta grupperna delvis lösts upp och inkluderats i den större gemenskapen. Men elevers upplevelse av medinflytande och delaktighet är också avgörande komponenter i uppbyggnaden av goda lärmiljöer i skolan. (Tetler, et al. 2015, ss. 10-11).

Resultaten på den praktiktäna skolnivån visar att FoU-programmet bidrog med att en ny syn på "skolsvårigheter" etablerades, genom en rörelse från en mer traditionell syn på specialundervisning till en öppenhet för flexibla lösningar och en mer inkluderande pedagogik och tillgänglig lärmiljö. I en av FoU-programmets delstudier (Östlund & Thimgren, 2015), som berörde stödjande strukturer och aktiviteter på skol- och klassrumsnivå, belystes några skolors arbete som utvecklat lärmiljön genom ett utökat fokus elevassistenter.

I studien beskrivs olika insatser som syftat till att öka elevernas delaktighet genom ett mer medvetet användande av elevassistenter i undervisningen. Delstudien inom FoU-programmet (Tetler, et al. 2015) har i det här sammanhanget utgjort ett incitament för att ytterligare fördjupa och diskutera vad den personalgrupp, som i de skandinaviska länderna kallas elevassistent (Sverige/Norge), pedagogmedhjälpare (Danmark) eller skolgångsbiträde (Finland) karaktäriseras av. Både skandinavisk (Kjær, 2004; Egilson & Traustadottir, 2009; Takala, 2007; Hedegaard-Sørensen & Langager, 2012; Östlund, 2012; och mer internationell forskning (Blatchford, Webster & Russell, 2012; Feldman Carter, Asmus & Brock, 2016; Sharma & Salend, 2016)

pekar på, att användningen av elevassistenter är väl etablerad i många länder och ofta ses som en grundläggande förutsättning för ett inkluderande arbetssätt. I forskningen (se t.ex. Giangreco & Doyle 2007) poängteras dock att det finns brister i kunskapen om hur yrkesgruppen, främst gällande vad deras yrkesutövning karaktäriseras av, vilken typ av utbildning de har, och hur deras arbete bidrar till en öka målpuppfyllelse hos eleverna sett både till akademiska prestationer och socialisering. I gemensam utgångspunkt för är dock, att elevassistent i allmänhet anställs och används i skolan för att göra det möjligt för elever med funktionsvariationer att delta i undervisningen. Syftet med föreliggande text är att diskutera vad elevassistentrollen karaktäriseras av i relation till elevernas möjlighet till att vara delaktiga i såväl undervisning som sociala aktiviteter i skolan.

Elevassistenters arbete och yrkesroll

I takt med att mål om inkludering implementerats i många skolsystem och fler elever får sin undervisning i mer inkluderande lärmiljöer har nya yrkeskategorier anställts i skolan, främst för att stödja de elever, som är i behov av särskilt stöd. I Sverige har elevassistenter sedan 1960-talet

(Gadler, 2011) varit en stödfunktion för elever i behov av stöd i både ordinarie undervisning och i specialskolor. Yrkesgruppen har dock inte fått särskilt mycket uppmärksamhet i den skandinaviska utbildnings- eller professionsforskningen. Det finns överhuvudtaget bristfällig information

I takt med, att mål om inkludering implementerats, och fler elever får sin undervisning i mer inkluderande lärmiljöer, har nya yrkeskategorier anställts i skolan

om gruppen i t.ex. officiell statistik och det är svårt att överblicka hur många elevassistenter, som arbetar i de Skandinaviska länderna för närvarande. I de nordiska länderna har, precis som i England och USA, elevassistenter sedan några decennier tillbaka blivit en central aktör inom skolan som arbetar nära eleverna, främst de med olika typer av funktionsvariationer (Kjær, 2004; Egilson & Traustadottir, 2009; Takala, 2007; Hedegaard-Sørensen & Langager, 2012; Östlund, 2012; Hedegaard-Sørensen & Tetler, 2016). De anställs i allmänhet som en specialpedagogisk insats och förväntas att arbeta med en elev, som är i behov av stöd i undervisningen. I de nordiska länderna är dock informationen om yrkesgruppen knapphändig

och det går inte att få, fram någon tillförlitlig statistik kring hur många, som arbetar som elevassistenter i de olika nordiska länderna, vad de har för utbildning, om de är män eller kvinnor, hur gamla de är, hur många år de varit inom yrket och inte minst hur villkoren för deras pedagogiska arbete ser ut. Den svenska forskningen om yrkesgruppen är ringa och dessvärre finns ytterst lite officiell statistik att tillgå om gruppen. Vid några inledande sökningar med sökordet "elevassistent*" i libris.se, swepub.se och DIVA resulterar i ett fåtal forskningspublikationer, en handfull handböcker för elevassistenter och ett 50-tal studentuppsatser på kandidat- eller magisternivå.

Enligt en forskningsöversikt av Carter och Brock (2013) arbetar mer det i USA ca 400 000 elevassistenter med att ge barn i skolåldern som omfattas av the *Individuals with Disabilities Education Act* (IDEA) (U.S. Department of Education, 2010) stöd. I översikten uppmärksammas såväl positiva som negativa effekter av användandet av elevassistenter till elever främst med intellektuell funktionsnedsättning, och Carter och Brock (2013) visar att elevassistenters roll varierar mycket beroende på vilken typ av stöd, de får från skolans ledning och lärare/speciallärare.

När de erhåller god vägledning kan stödet ha mycket positiv inverkan på effekter för elevers lärande i synnerhet de med mer omfattande funktionsnedsättningar. Dock pekar flera översikter (Carter & Brock, 2013; Blatchford, Webster & Russell, 2012;

Elevassistenters roll varierar mycket beroende på vilken typ av stöd, de får från skolans ledning och lärare/speciallärare

Feld Sharma & Salend, 2016) på risker med användandet av elevassistenter i inkluderande lärmiljöer. Sharmas och Salends (2016) forskningsöversikt visar, elevassistenter, som arbetar i inkluderande lärmiljöer, ofta får ta ett stort ansvar själva för undervisningen av elever med funktionsnedsättningar utan något reellt stöd från varken skolledning eller klassläraren.

I en systematisk studie (Blatchford et al., 2012) om elevassistenter i England hänvisas till statistik som visar, att antalet elevassistenter har tredubblats över en tioårsperiod. Tredubblingen innebar 2012, att ca var fjärde medarbetare var anställd som elevassistent. Studien pekar vidare, på, att elevassistenternas arbete med eleverna påverkade elevernas förtroende, motivation, uppmärksamhet, självständighet eller relationer med kamrater i någon utsträckning. Tvärtom utvecklades eleverna i mindre utsträckning än liknande elever, som inte erhöll stöd från en elevassistent. Hattie (2015, s. 31) lyfter också upp frågan i rapporten *What Doesn't Work in Education: The Politics of Distraction* med hänvisning till Blatchford et al. (2012) översikt:

Those students receiving the most support from teacher aides made less

progress than similar pupils who received little or no support from teacher aides, even after controlling for factors likely to be related to more teacher-aide support (e.g., prior attainment and special-education status). Teacher aides work more often with the students that most need expertise, and the more support they provide the lower the progress (Hattie, 2015, s. 31).

Även andra studier från USA och England (Cameron, 2014; Webster & Blatchford, 2013; Webster & Blatchford, 2015) väcker kritiska frågor kring, hur elevassistenter används, och hur deras instruktioner, tillrättaläggande av undervisningen och alltför "hjälpande" hållning till eleven kan undergräva målsättningen om, att eleven ska känna sig inkluderad och socialiseras in i ett sammanhang med jämnåriga kamrater, som eleven kan samspela med på ett självständigt sätt. Observationsstudier (Cameron, 2014) avslöjar att elevassistenter ofta arbetade med elever med funktionsvariationer separat eller i små grupper, vilket ledde till, att elever med funktionsvariationer sällan inkluderades och deltog i aktiviteter i helklass och över tid spenderade mindre tid i klassrummet och hade färre interaktioner med sina lärare och klasskompisar.

Elevassistenten i ett nordiskt perspektiv

I en studie av Takala (2007) om finska elevassistenters arbete i dels reguljär utbildning och dels i specialundervisning gjordes en jämförelse, som visade på skillnader i arbetet beroende på, var arbetet utfördes. I reguljär utbildning

¹ LIBRIS är en svensk gemensam biblioteksdatabas

² SWEpub samlar vetenskaplig publicering från svenska lärosäten.

³ DIVA - Digitala vetenskapliga arkivet samlar och arkiverar forskningspublikationer och studentuppsatser.

Studien visade främst, att elevassistentens arbete kunde utveckla elevens möjligheter till delaktighet i skolans praktik, men att de även kunde begränsa elevernas möjlighet till att vara delaktiga

ning (grundskola) karaktäriserades de vanligaste uppgifterna av att hjälpa eleven, att vänta, observera, lyssna samt att undervisa en elev, en mindre grupp av elever eller i halvklass. Inom specialundervisningen bestod de vanligaste uppgifterna av att hjälpa en elev, att organisera och förbereda undervisningen samt att vara ett stöd för klassläraren. I studien (Takala, 2007) lyfts även 11 olika aspekter av elevassistentens arbete fram, som kan sammanfattas i arbetsuppgifter som att hjälpa elever i undervisningen, ge omvårdnad, hjälpa till vid förflyttningar, men även som ett stöd för den undervisande läraren och avlasta genom att t.ex. undervisa en mindre grupp elever i eller i halvklass samt att hjälpa till med rättning av prov och enklare uppgifter som att hämta material och koka kaffe.

Hemmingsson, Borell och Gustavsson (2003) studerade, hur stödet till elever med fysiska funktionsvariationer genomfördes och elevassistenters påverkan för elevernas deltagande

i skolan. Studien visade främst, att elev-assistentens arbete kunde utveckla elevens möjligheter till delaktighet i skolans praktik, men att de även kunde begränsa elevernas möjlighet till att vara delaktiga. I studien (Ibid.) identifierades tre olika typer av roller, som karaktäriserade elevassistenternas direkta arbete med eleverna.

- 1) Elevassistenten som stand-in för eleven – en roll som karaktäriserades av, att elevassistenten ständigt fanns i elevens direkta närhet och var mycket angelägen om att stödja eleven i alla situationer, men konsekvensen att eleven fick för mycket hjälp och begränsades i sin delaktighet och möjlighet att utvecklas självständigt.
- 2) Elevassistenten om hjälplärare – en roll som innebar, att elevassistent fanns i närheten av eleven, men var noggrann med att inte påverka elevens initiativtagande eller involvering i kamratspel. Elevassistentens arbete präglades av att notera, när eleven behövde stöd med något då engagera sig för att sedan återvända till sin position en bit ifrån eleven och låta eleven fortsätta med undervisningsaktiviteten på egen hand. Elevassistenterna, som hade rollen som hjälplärare, fungerade som en mellanhand mellan eleven och klassläraren och tog dessutom ett övergripande ansvar för elevens lärande och utveckling.

- 3) Elevassistenten som backup – en roll som karaktäriserades av, att eleven fick arbeta självständigt i klassrummet, elevassistenten höll sig i bakgrunden, och eleven var tvungen att signalera, att han/hon behövde hjälp. Elevassistentens arbete var främst inriktat på att ge stöd vid förflyttningar, måltider och toalettbesök samt att vara behjälplig med olika typer av träningsprogram, som initierats av vårdnadshavare eller av terapeut.

De tre olika rollerna belyser dilemmat med närhet och distansering i arbete med och relationer med elever. En alltför distanserad hållning till eleven kan innebära, att eleven upplever ett utanförskap, genom ett för stort ansvar för studierna förläggs till eleverna. En alltför nära relation kan innebära, att eleven inte får ta del av utmaningar, som andra elever ställs inför och arbetar med på ett självständigt sätt. En alltför stor närhet kan också bidra till, att eleven ständigt är involverad i en vertikal relation med den vuxne elevassistenten, och att eleven hamnar utanför det sociala sammanhanget och kamratspelet. Även med rollen som innebär, att elevassistenten blir en hjälplärare framträder vissa risker, även om rollen verkar kunna balansera upp det problematiska förhållandet mellan närhet och distans som de andra två rollerna karaktäriseras av. Däremot kan rollen elevassistenten som hjälplärare innebära, att alltför mycket ansvar för både planering, undervisning och bedömning läggs på elevassistenten – och att

läraren distanserar sig från dessa uppgifter, då elevassistenten tar ett stort ansvar.

I Östlund (2012) ägnas ett särskilt avsnitt åt elevassistenterna, som ingick i avhandlingsstudien. Elevassistenternas arbete i de fem träningskoleklasserna beskrivs som mångfacetterat och innehöll varierande uppgifter, som präglades av ett arbete, som kännetecknades av, att det var väldigt elevnära. Eleverna, som ingick i studien, var alla elever med flerfunktionsnedsättningar, som behövde stöd i både de mer formaliserade lektionerna och i mer informella sammanhang som raster, måltider, förflyttningar och toalettbesök. Elevassistenternas arbete inkluderade alltså både mer traditionella omsorgsgivande uppgifter och undervisningsuppgifter, men också uppgifter, som syftade till att få interaktionen mellan läraren och eleverna att fungera på ett så smidigt sätt som möjligt. Elevassistenternas arbete sammanfattas i studien (Ibid.) utifrån tre områden:

1. Elevassistenten som omsorgsgivare i situationer som går knyta till en särskild aktivitet, t.ex. transitioner (förflyttningar) mellan olika aktiviteter i och utanför klassrummet, toalettbesök och vid måltider samt i situationer, som kunde knytas till elevernas känslouttryck, och elevassistenten kunde då t.ex. trösta eller uppmuntra eleverna.
2. Elevassistenten som undervisare i en-till-en-situationer. D.v.s. en roll som inte skiljer sig från lärarens

roll, men utan ett formellt ansvar för planering och bedömning. I de olika arbetslagen som elevassistent.

3. Elevassistenten som "positionerare" av eleverna. Denna roll framträder inom ramen för det arbete, som utförs inom teamet d.v.s. tillsammans med lärare och/eller andra elevassistenter och syftar till att få interaktionen att "flyta" enligt de (ofta) implicita förväntningar, som fanns i knuta till olika situationer i elevernas vardag. En metafor, som kan användas för att beskriva elevassistentens roll som "positionerare", är att de fungerar som både ett "filter", och som en "förstärkare" mellan eleven och läraren och vice versa.

På grund av hög personaltäthet, vilken möjliggjorde arbete i en-till-en i både de formaliserade och mer informella aktiviteterna, kom elevernas skolvardag att präglas av, att eleverna främst ingick i vertikala relationer – dvs. i relationer med elevassistenter och lärare – och i liten utsträckning fick möjlighet att utveckla horisontella relationer med jämnåriga kamrater (Östlund, 2012).

Hedegaard-Sørensen och Langer (2012) har i Danmark genomfört en studie i en likande kontext som Östlund (2012) och undersökte en specialskolas teamarbete med särskilt fokus på ansvarsfördelning och samarbete mellan lärarna och elevassistenter (s.k. pedagogmedhjälpare). Just det nära samarbetet mellan elevassistenterna och lärarna beskrivs som en

Just det nära samarbetet mellan elevassistenterna och lärarna beskrivs som en grundläggande förutsättning för, att undervisningen i specialskolan skulle fungera

grundläggande förutsättning för, att undervisningen i specialskolan skulle fungera.

I studien (Hedegaard-Sørensen & Langer, 2012) beskrivs olika modeller för samarbetet, där elevassistenterna ges olika ansvar. Elevassistenternas nyanserades genom tre olika grader av ansvar i relation till undervisningen. Några elevassistenter genomförde likande arbete, som lärarna gjorde, men läraren hade det formella ansvaret för planering och uppföljning – men elevassistenterna tog informellt ett likande ansvar, och det var inte några synliga skillnader mellan yrkesgrupperna i det direkta arbetet med eleverna. Arbetet kunde även formeras, så att läraren hade ett tydligt huvudansvar, och att elevassistenterna assisterade läraren och såg till, att undervisningen fungerade. Det kunde också vara så, att läraren gav elevassistenten handledning på ett mer explicit sätt, ibland p.g.a. att elevassistenten var ny i yrket och osäker, och därmed visade läraren ett tydligt ansvarstagande för undervisningen.

Summering av elevassistenters arbete och yrkesroll

Giangreco, Yuan, McKenzie, Cameron och Fialka (2005) uppmärksammar också en liknande problematik och sammanfattar olika risker, som med att använda elevassistenter, utan att adekvat stöd och handledning ges. Det olika riskerna som belyses kan, precis som i Hemmingsson, Borell och Gustavsson (2003), relateras till utamningen för elevassistenterna att arbeta i mellanrummet mellan närhet och distans. Översikten (Giangreco et al., 2005) indikerar, att användandet av elevassistenter kan få följande konsekvenser för elevers delaktighet:

- Det skapas ett avstånd till övriga klasskamrater om eleven med funktionsnedsättning sitter mycket fysiskt separerade från klassen.
- Det skapas för stort vuxenberoende hos eleven som bidrar till, att eleven blir osjälvständig och osäker i sammanhang, där elevassistenten inte är med.
- Kamratrelationerna blir lidande, genom att elevassistenten är närvarande och inte ger eleven möjlighet att utveckla horisontella relationer.
- Eleven upplever en känsla av utanförskap genom att ha en elevassistent.
- Begränsad tillgång till kompetent undervisning och bedömning då elevassistenten inte nödvändigtvis har någon pedagogisk utbildning.
- Klasslärare tenderar att bli mindre engagerade, när en elev med funktionsnedsättning har en elevassistent, eftersom eleven redan har vuxen-

stöd och får individuell uppmärksamhet (s.30, min översättning).

Sammanfattningsvis finns det stöd i både större internationella forskningsöversikter och enstaka nordiska studier för att problematisera elevassistentens arbete och yrkesroll i både s.k. mainstream undervisning och i specialundervisning. Sammanfattningsvis verkar elevassistenterna oavsiktligt att ersätta lärarnas roll och bidra till en minskad kontakt och interaktion mellan elever med funktionsvariationer och andra elever. I flera studier framkommer också, att elevernas målpfyllelse kan påverkas negativt, utifrån hur elevassistenten väljer att agera i förhållande till eleven. Dessutom kan elevassistentens närvaro bidra till en känsla av utanförskap och stigmatisering hos eleven bidra till osjälvständighet och ett ökat vuxenberoende.

Utvecklingsmöjligheter för elevassistenter för att öka elevernas delaktighet

Den forskning, som genomförts sedan 1990-talet och framåt, som belyser elevassistenters arbete och yrkesroll från olika perspektiv, har bidragit till, att de uppenbara risker som finns med användandet av elevassistenter. Riskerna har uppmärksamats i såväl Skandinavien som i England och USA, och ett ovarsamt ochoreflekerat arbetssätt får allvarliga konsekvenser för såväl den enskilde eleven med en funktionsvariation som klasskamrater. I USA har det under senare år skrivits guidelines (Giangreco, Suter, & Doyle, 2010) för att undvika de allra enkla-

ste fallgröparna och för att utveckla inkluderande arbetsformer och ökad delaktighet för elever med funktionsvariationer.

Den enskilde elevassistenten bör ha som utgångspunkt, att eleven, de har ansvar för, skall delta i så mycket som möjligt av skolans aktiviteter tillsammans med sina klasskamrater

Carter och Brocks (2013) översikt visar, att den roll som elevassistenter erhåller på en skola eller i en klass, är avhängig vilken typ av utbildning, introduktion och vilket stöd, de får initialt och i det pågående arbetet av skolans ledning och de lärare/speciallärare, som de samarbetar med. Det finns flera studier (Ratcliff, Jones, Sheehan & Hunt 2011; Giangreco, Edelman och Broer, 2003) som visar, att god vägledning, samplanering med arbetslaget och inte minst tid för gemensam reflektion har en mycket positiv inverkan för elevassistenters utveckling inom sin yrkesroll vilket i förlängningen innebär, ett kvalitativt sett bättre utfört arbetet i relation till de elever, som erhåller stöd av en elevassistent.

Ett exempel utgörs av Causton-Theoharis & Malmgrens (2005a) studie om elevassistenternas betydelse för att öka elever med funktionsnedsätt-

ningarnas delaktighet i relation till klasskamrater. I studien, som genomfördes som en interventionsstudie, gavs de deltagande elevassistenterna utbildning hur de kunde underlätta de sociala kontakterna mellan de elever, som de hade ansvar för och övriga elever i skolan. Studien påvisar, att en relativt kort utbildningsinsats för elevassistenterna gav en omedelbar effekt för elevernas delaktighet och sociala relationer. Det visade sig även att effekterna av insatsen var varaktig och höll i sig över tid. Causton-Theoharis och Malmgren (2005b) påpekar, mindre förändringar i elevassistenternas sätt att arbeta kan bidra till, att elevernas möjlighet att vara delaktiga ökar. En rekommendation, som ges i studien är, att den enskilde elevassistenten bör ha som utgångspunkt, att eleven, de har ansvar för, skall delta i så mycket som möjligt av skolans aktiviteter tillsammans med sina klasskamrater.

Ett dilemma utgörs också av, att lärare och skolans organisation i allmänhet inte har erfarenhet av att vägleda de elevassistenter, som anställs. Giangreco, Edelman och Broer (2003) rapporterar om skolor, som initierar processinriktade projekt som syftar till att utveckla lärares och elevassistenters samarbete i undervisning och bedömning, vilket bidragit till, att elevassistenterna utvecklar och fördjupar sina kunskaper och därmed också känner sig mer betydelsefulla i arbetet, genom att ett mer adekvat stöd ges till eleverna. Studien (Ibid.) visar också, att utvecklingsprojekten bidrar till mindre omsättning bland elevassistenterna.

Tetler och Hedegaard-Sørensen (2016) har också i ett projekt utvecklat kvalitetskriterier för specialskolor, en verksamhet som vanligtvis har en hög andel av elevassistenter anställda. Kvalitetskriterierna är utformade i sju huvudindikatorer: a) Skolans samverkansförhållanden, b) Den fysiska undervisningsmiljön, c) Att främja en lärandekultur, d) Strukturering av undervisning och lektioner, att sätta mål och utvärdera, e) Ledarskap i klassrummet, f) Individuella överväganden och differentiering av undervisning och g) Elevers engagemang.

Kvalitetskriteriernas syfte är att stödja skolan i att utveckla en kultur i arbetslagen som innebär ett systematiskt arbete med dokumentation, utvärdering och skolutveckling. Studien visade även, att instrumentet även gav stöd för att utveckla ett professionellt språk hos deltagarna.

Avslutning

Sammantaget, utifrån forskningen som redovisats ovan, finns det goda grunder för att fundera över, hur elevassistenters arbete skulle kunna organiseras för att undvika de olika risker, som belysts. Studier (Ratcliff, Jones, Sheehan & Hunt 2011; Takala, 2007; Anderson, Sundman-Marknäs & Östlund, 2016) har visat, att arbetslag bestående av speciallärare/lärare och elevassistenter ofta har mycket begränsade möjligheter till samplanering, pedagogiska och didaktiska diskussioner och gemensam tid för handledning. Dock visar studier t.ex. Tetler et al. (2015), Tetler och Hedegaard-Sørensen (2015), Östlund

och Thimgren (2015), Anderson, Sundman-Marknäs och Östlund (2016) samt Ratcliff, Jones, Sheehan och Hunt (2011), Giangreco, Edelman och Broer (2003), Causton-Theoharis och Malmgren (2005a; 2005b), att skolor, som på ett systematiskt sätt arbetar för att utvecklar skolan som helhet eller specifika yrkesgrupper, på ett framgångsrikt kan genomföra genomgripande förändringar, som ökar elevers delaktighet. En sådan utveckling bör enligt, Tetler et al (2015) bygga på, att elevers olikheter alltid måste respekteras och användas som en grundläggande förutsättning i planering, genomförande och bedömning av undervisning. En viktig problemställning kvarstår dock att undersöka, som hänger samman med komplexiteten i elevassistenters arbete med att förhålla sig till att kunna bygga nära relationer med elever men samtidigt kunna distansera sig och ge eleven utrymme att träda fram som ett unikt subjekt.

Elevassistenter behöver få utbildning och handledning i, hur de i sin tur ska arbeta med elever med funktionsvariationer

Elevassistenter kan således spela en viktig roll i relation till såväl elevers måluppfyllelse som deras sociala utveckling (Giangreco, Doyle & Suter,

2012). Många elever, som är i behov av stöd, särskilt de med mer omfattande funktionsnedsättningar, tillbringar i stor utsträckning sin skoldag tillsammans med en elevassistent istället för med kamrater och klassläraren (Östlund, 2012; Hedegaard-Sørensen & Langager, 2012; Anderson, Sundman-Marknäs & Östlund, 2016). Det är en av de viktigaste anledningarna till, att elevassistenter behöver få utbildning och handledning i, hur de i sin tur ska arbeta elever med funktionsvariationer, då de spelar en central roll för både de mer akademiska prestationerna och för elevens möjlighet till att vara delaktig i ett socialt sammanhang med kamrater. Tyvärr utgör låga löner och otillfredsställande arbetsförhållanden, inklusive brist på uppskattning och stöd ett hinder för att skapa kontinuitet i yrket.

Litteratur

- Anderson, L., Sundman Marknäs, A., & Östlund, D. (2016). *Hur ska vi göra då?* Praktisk utveckling av en grundskolas arbete med bedömning för lärande. Malmö: Pedagogisk Inspiration i samarbete med Högskolan Kristianstad, Malmö högskola och Förskoleförvaltningen.
- Blatchford, P., Webster, R. and Russell, A. (2012). Challenging the role and deployment of teaching assistants in mainstream schools: *The impact on schools*. Final report on findings from the Effective Deployment of Teaching Assistants (EDTA) project.
- Brown, T. S., & Stanton-Chapman, T. L. (2015). *Experiences of paraprofessionals in US preschool special education and general education classrooms*. Journal of Research in Special Educational Needs. doi:10.1111/1471-3802.12095.
- Cameron, D. L. (2014). *An examination of teacher-student interactions in inclusive classrooms: teacher interviews and classroom observations*. Journal of Research in Special Educational Needs, 14(4), 264-273. <http://dx.doi.org/10.1111/1471-3802.12021>
- Causton-Theoharis, J. & Malmgren, K. (2005a). *Increasing peer interactions for students with severe disabilities via paraprofessional training*. I: *Exceptional Children*, 71(4), 431-444.

- Causton-Theoharis, J. & Malmgren, K. (2005b). *Building bridges: Strategies to help paraprofessionals promote peer interaction*. I: *Exceptional Children*, 37(6), 18-24.
- Egilson, S. T., & Traustadottir, R. (2009). *Participation of students with physical disabilities in the school environment*. *American Journal of Occupational Therapy*, 63, 264-272.
- Feldman R., Carter E. W., Asmus J., Brock M. E. (2015). *Presence, proximity, and peer interactions of adolescents with severe disabilities in general education classrooms*. *Exceptional Children*. Advance online publication. doi: 10.1177/0014402915585481
- Gadler, U. (2011). *En skola för alla – gäller det alla?: statliga styrdokumentens betydelse i skolans verksamhet*. Diss. Växjö: Linnéuniversitetet, 2011. Växjö, Kalmar.
- Giangreco, M. F., Edelman, S. W. and Broer, S. M. (2003). *Schoolwide planning to improve paraeducator supports*. *Exceptional Children*, 70: 63-79.
- Giangreco, M. F., & Doyle, M. B. (2007). *Teacher assistants in inclusive schools*. In L. Florian (Ed.), *The SAGE handbook of special education* (pp. 429-439). London: Sage.
- Giangreco, M. F., Doyle, M. B., & Suter, J. C. (2012). Constructively responding to requests for paraprofessionals: *We keep asking the wrong questions*. *Remedial and Special Education*, 33, 362-373
- Hattie, J. (2015). *What Doesn't Work in Education: The Politics of Distraction*. London: Pearson.
- Hedegaard-Sørensen, L., & Langager, S., (2012). *Samarbetskunst, arbejdsfælleskaber og samarbejdsrelationer på specialskoler*. Aarhus: Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.
- Hedegaard-Soerensen, L. & Tetler, S. (2016) *Evaluating the quality of learning environments and teaching practice in special schools*, *European Journal of Special Needs Education*, 31:2, 264-278, DOI: 10.1080/08856257.2016.1141524
- Hemmingsson, H., Borell, L., & Gustavsson, A. (2003). *Participation in school – School assistants creating opportunities and obstacles for pupils with disabilities*. OTJR: Occupation, Participation, and Health, 23, 88-98.
- Kjær, B. (2004). *Pædagogmedhjælperens kompetencer. Den lille forskel? Om pædagogmedhjælperes billeder af os og dem*. Fortællinger og forhandlinger om arbejdsmæssig identitet. Learning lab.
- Ratcliff NJ., Jones CR., Vaden R., Sheehan H, Hunt G. H. (2011). *Paraprofessionals in early childhood classrooms: an examination of duties and expectations*. *Early Years*. 31 (2): 163-179. 10.1080/09575146.2011.576333.
- Sharma, U., & Salend, S. J. (2016). *Teaching Assistants in Inclusive Classrooms: A Systematic Analysis of the International Research*. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(8). <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2016v41n8.7>
- Takala, M. (2007). *The work of classroom assistants in special and mainstream education in Finland*. *British Journal of Special Education*. 34 (1), 50-57.
- U.S. Department of Education. (2010). *Thirty-five Years of Progress in Educating Children With Disabilities Through IDEA*. Retrieved from <http://www2.ed.gov/about/offices/list/osers/idea35/history/idea-35-history.pdf>
- Tetler, S. (Ed.) (2015). *Från idé till praxis: vägar till inkluderande lärmiljöer i tolv svenska kommuner*. Forskarnas rapport 2015:2. Stockholm: IFOUS.
- Tetler, S. & Hedegaard-Sørensen, L. (2015). *Kvalitetsutveckling af specialskolernes undervisning: en metode til udvikling af en evalueringskultur*. *Specialpædagogik*, Vol. 35, Nr. 2, s. 2-12.
- Webster, R., & Blatchford, P. (2015). *Worlds apart? The nature and quality of the educational experiences of pupils with a statement for special educational needs in mainstream primary schools*. *British Educational Research Journal*, 41(2), 324-342. <http://dx.doi.org/10.1002/berj.3144>
- Östlund, D. (2012). *Deltagandets kontextuella villkor. Fem träningsklassers pedagogiska praktik*. (Malmö Studies in Educational Sciences, No 67). Malmö: Malmö högskola.
- Östlund, D. & Thimgren, P. (2015). *Stödande strukturer och aktiviteter*. In: S, Tetler (2015). I fous rapportserie 2015:2, ss. 111-123.

daniel.ostlund@hkr.se ■

